

Dr HAZIM ŠABANOVIĆ

TURSKI DOKUMENTI DRŽAVNOG ARHIVA U DUBROVNIKU

Zahvaljujući svojim živim i intenzivnim političkim i privrednim vezama sa Istokom i Zapadom, Dubrovačka Republika ostavila je bogat arhiv koji se po starini, vrijednosti i raznovrsnosti građe naročito ističe među arhivima u našoj državi¹.

Pored mnogobrojnih talijanskih, latinskih, srpskohrvatskih i drugih spisa, u ovom arhivu vidno mjesto zauzima vrlo bogata zbirka raznovrsnih turskih dokumenata. Ona sadrži skoro 12.000 originalnih povelja i pisama na osmansko-turskom, srpskohrvatskom, arapskom i nešto na hebrejskom, grčkom i jermenskom jeziku od vremena najstarijih veza Dubrovačke Republike s Turskom i ostalim islamskim zemljama na Bliskom Istoku i na Mediteranu do propasti Republike 1808. godine.

Prodiranje i intenzivno širenje turske vlasti na Balkanu, gdje je dubrovačka trgovina ranije uhvatila dubokog korjena, nametali su Dubrovčanima stalan kontakt s Turcima i njihovim vlastima. Otuda i potreba Dubrovčana da se direktno sporazumijevaju s novim gospodarima svog zaleđa.

Trgovački odnosi Dubrovčana s Turcima započinju pred kraj XIV stoljeća². Najstariji sačuvani akti o tim odnosima potiču iz 1396. i 1397. godine³. Prvu sačuvanu tursku trgovačku privilegiju Dubrovčanima izdao je Murat II u Drinopolju 6. decembra 1430. godine. Pisana je srpskohrvatski ćirilicom⁴.

¹ Jovan Radonić, *Dubrovačka akta i povelje* I, 1, Beograd 1934, str. 1. O Dubrovačkom arhivu vid. St. Stanojević, *Istorija srpskog naroda u srednjem veku. I. Izvori i istoriografija*. Knj. I *O izvorima*. Beograd 1937, str. 17—38 i tamo navedenu literaturu.

² Legendu o postojanju tursko-dubrovačkih ugovora još u doba Orhana i Murata I izmislili su Dubrovčani vjerovatno tokom XVII stoljeća kad se oni pozivaju na te ugovore, a odbacio ju je K. Jireček. Vid. Jireček, *Istorija Srba* I², Beograd 1952, 128, nap. 3 i *Archiv für*

Slav. Philologie XVII, 260; Detaljno o tome vid. Ivan Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*. Beograd 1952, str. 6—7. Na osnovu te legende stvoreno je u nauci pogrešno mišljenje o nastanku turske tugre. Up. Hammer, *GOR* I, 173.

³ Vid. Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, knj. I, sv. 2, Beograd—Sr. Karlovci 1934, str. 217—224.

⁴ Vid. Ć. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici Dubrovačke arhive*. Sarajevo 1911, br. 2; Ljubo Stojanović, *n. d.*, str. 229—230, br. 812 i 813.

Od toga vremena pa sve do pada Republike postojali su stalni trgovački i diplomatski odnosi Dubrovčana s turskom centralnom vlašću i njenim organima u balkanskim provincijama. Iz tih odnosa nastala je bogata zbirka tursko-dubrovačke prepiske. Ta prepiska čuvana je u posebnoj *Turskoj kancelariji* ili *Turskom sekretarijatu*, koji su vodili kancelari ili dragomani za turski jezik. U toj kancelariji ili sekretarijatu sakupljano je, sređivano i čuvano sve što je bilo u vezi sa Turcima i sve što je dolazilo iz Turske i islamskog svijeta uopće, bez obzira na jezik i pismo⁵. Najveći dio te prepiske sačuvan je do danas i nalazi se u Državnom arhivu u Dubrovniku.

Dubrovčani su, bez sumnje, oduvijek čuvali sve važnije dokumente, povelje i pisma, a osobito ugovore što ih je Dubrovnik sklapao sa drugim državama i dokumente o povlasticama koje je dobivao od raznih vladara⁶. Tako su oni čuvali i sve dokumente o povlasticama i privilegijama turskih i ostalih islamskih vladara, kao i sva ostala pisma i akta turskih vlasti. Najvažnije akte, a naročito povelje i pisma stranih vladara, Dubrovčani su čuvali u početku u staroj crkvi Sv. Marije. Tu su, vjerovatno, čuvana i najstarija turska akta, ili u kneževom dvoru, gdje se, vjerovatno, i tih vremena kao i mnogo ranije nalazio državni arhiv Republike⁷.

Tursku kancelariju, njene spise i knjige pratila je ista sudbina kao i ostale serije arhiva Dubrovačke Republike; znatan broj tih dokumenata je propao, naročito onih iz prvih vremena tursko-dubrovačkih odnosa.

Dubrovački arhiv je više puta stradao od požara i to 1463, 1642, 1667, 1706. i 1817. godine⁸. Mnogo dokumenata propalo je prilikom zemljotresa, osobito 1520. i 1667. godine. Poslije požara 1463. i poslije zemljotresa 1520. i 1667. godine ostavljena su bila sva dokumenta neko vrijeme na milost i nemilost publici. Osim toga, mnogo je dokumenata pokradeno u ranijem i novijem dobu⁹. Za ovaj arhiv bile su kobne i razne revizije akata, što ih je više puta vršio Dubrovački senat. U tom pogledu nesrećno je bilo za Dubrovački arhiv osobito XVII stoljeće. Tada su sva akta, koja nisu imala veze sa državnim poslovima, i za koja se smatralo da nemaju vrijednosti, prosto pobacana, a pergamenti su strugani da bi se ponovo upotrijebili za pisanje, ili za povez knjiga. Dubrovački arhiv je često preseljavan pa je i u tim slučajevima mogao da bude oštećen¹⁰.

Sve te, i druge nedaće, pratile su i turske spise ovog arhiva. Ali se, ipak, zahvaljujući brizi, razumijevanju i interesima samih Dubrovčana mnogo toga sačuvalo. Taj zadatak bio je povjeren *Turskoj kancelariji* ili *Sekretariji turskoj*. Nad njenim radom bdila je sama vlada. Najstariji sačuvani podaci o staranju vlade za turske spise potiču iz XVII stoljeća¹¹.

Kako su sređivani turski spisi Dubrovačkog arhiva do prvih decenija XVIII stoljeća, o tome za sada nema nikakvih pouzdanih podataka, ali se zna da se početkom toga stoljeća pristupilo sistematskom sređivanju i detaljnom popisu svih turskih spisa tako da je još 1724. godine bio izrađen jedan

⁵ Više o tom vid. Fehim Efendić, *Dragomani i kancelarija turska u Dubrovniku*. »Gajret«, kalendar za 1940. godinu, Sarajevo 1939, 157—165.

⁶ St. Stanojević, n. d. 23.

⁷ St. Stanojević, n. d. 24.

⁸ Stanojević, n. d. 24.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid. 24—25.

¹¹ Godine 1634. zaključilo je Vijeće umoljenih da se svi turski spisi, koji su ostali poslije smrti vlastelina Tome Baziljevića (Bassegli) sakupe i sačuvaju. Fehim Efendić, n. d. 159.

1. *Inventario de scritture turchesche anno 1724.* koji je sačuvan do danas¹² sa još sedam drugih knjiga (inventara, registara i indeksa) iz XVIII stoljeća. Prikazao ih je kratko Fehim Efendić¹³.

Ovaj najstariji poznati i sačuvani *Inventario* dovršio je Vlaho Lukin. Lučić 20. novembra 1724. godine, što se vidi iz zapisa na prvoj stranici te knjige.

U tom inventaru dokumenti su popisivani po vrstama akata, odnosno po kancelarijama koje su ih izdavale. Na prvom mjestu popisivani su fermami grupisani po sadržaju, zatim pisma velikih vezira, pisma bosanskih beglerbegova, hercegovačkih sandžakbegova itd. Poslije tih dokumenata slijedi popis kadijskih hudžeta, ilama i arza, ali je ovih popisano srazmjerno malo. Unutar te podjele dokumenti su grupisani po sadržaju ili predmetu. Pri izradi ovih popisa davana su kratka regesta dokumenata.

Izgleda da je tada započeti rad na izradi inventara turskih dokumenata kasnije bio zanemaren, jer je Vijeće umoljenih i kasnije insistiralo na tome da se taj posao izvrši i 1749. godine jednoglasno zaključilo da se naredi dragomanu za turski jezik, da abecednim redom popiše ne samo fermane nego i bujuruldije, hudžete i ostale spise u Turskoj kancelariji kako bi se bolje sačuvali¹⁴. Da li su ti zaključci Vijeća umoljenih urodili nekim rezultatima sada je teško znati, jer poslije spomenutog *Inventario* iz 1724. godine nemamo nikakvih svjedočanstava o radu na sređivanju ovih dokumenata sve do 1758. godine kad je mogla biti ustanovljena knjiga

2. *Traduzioni di Capitulazioni e di Firmani*¹⁵, koja se sastoji od dvije sveske. Na naslovnoj stranici prve sveske ispred gornjeg naslova upisana je 1784. godina, što bi upućivalo da je tada nastala ova knjiga¹⁶. Međutim, regist prvog dokumenta u toj knjizi glasi ovako:

*Traduzione della Capitulazione di Sultan Mehmed 2° dell'anno 1459. stata concessa in tempo delli Signori ambasciatori Sr. Palladino Marino di Gondola e Sr. Palladino Luccari tradotta dal Greco l'anno 1730, e trascritta in questo libro l'anno 1758*¹⁷.

Prema tome, proizilazilo bi da je ova knjiga ustanovljena najkasnije 1758, a ne tek 1784. godine. Možda je ona 1784. godine završena i uvezana pa tom prilikom na omot stavljen taj datum, ali je najvjerovatnije da se ovdje radi o omašci pa umjesto 1785. upisana 1758. godina.

Prva sveska knjige *Traduzioni* sastoji se od 1175 listova (ispisani su listovi od 1 do 1115), a druga ima 254 lista; obe sveske uvezane su u tvrdi povež obložen svinjskom kožom. Ta knjiga sadrži talijanske prevode izvjesnog broja fermana pisanih turskim jezikom od sultana Mehmeda Osvajača do Selima III. U tim prevodima datumi fermana su svugdje preračunati, ali često pogrešno.

¹² Državni arhiv u Dubrovniku (DAB), *Privilegi* knj. br. 30.

¹³ F. Efendić, n. d. 163—164.

¹⁴ *Cons. Rog.* knj. 164, fol. 196 po Efendiću, n. d. 165.

¹⁵ DAD, *Privilegi*, knj. br. 2 i 3.

¹⁶ Tako je zaključio i Friedrich Giese, *Die osmanisch-türkischen Ur-*

kunden im Archive des Rektorenpalastes in Dubrovnik (Ragusa) u Festschrift für Georg Jacob zum siebzigsten Geburtstag. Leipzig 1932, str. 44.

¹⁷ Vid. *Trad. di Cap. e Fir.* sv. I, list 1^a. Izdao ga je Č. Truhelka, n. d. br. 13.

Prva sveska sadrži talijanske prevode fermana od Mehmeda II do Osmana III. Samo prvi dokument u tom svesku predstavlja talijanski prevod jednog fermana Mehmeda II koji je bio izdat na grčkom jeziku 7. marta 1459. godine¹⁸.

Drugi dokument u ovom prvom svesku predstavlja transkripciju latinicom jednog fermana Mehmeda II od 21. maja 1477. godine pisanog srpski ćirilicom (str. 3).

Treći dokument predstavlja talijanski prevod jedne potvrde o plaćanju tributa od 19. muharrema 865/14. XI 1460. godine (str. 5)^{18a}.

Stranice 6—10 su prazne, a onda slijede talijanski prevodi trideset fermana sultana Bajezita II, i to:

1. Ferman od 26. safera 911/29. VII 1505. godine.
2. Ferman od 25. muharrema 917/24. IV 1511. godine.
3. Ferman od safera 916/1511. godine.
4. Ferman od ševvala 916/1511. godine.
5. Ferman od zulhidžde 914/1509. godine.
6. Ferman od džumada I 893/1499. godine.
7. Ferman od džumada II 1492. godine. (Hidžretska godina nije označena).

8. Nema nikakvog prevoda nego samo ova napomena: *Com^{to} di Sultan Bejaset 2° diretto al cadi et al Emينو di Castelnuovo. Questo Fermano e in tutto simile al Fermano tradotto al foglio 11 N° 1.*

9. Ferman od zulkada 908/1502. godine.
10. Ferman od ramazana 905/1500. godine.
11. Ferman od zulhidžde 911/1509. godine, itd. do 30.

Zatim slijede fermanski kasnijih sultana do Osmana III (1754).

Druga sveska knjige *Traduzioni* ima isti naslov ispod koga je upisana 1785. godina. Uvezana je kao i prva, a sastoji se od 254 ispisana i dva puta toliko praznih listova. Ona sadrži fermanske sultana Mustafe III (od 1757), Abdulhamida I i nekoliko fermana Selima III. Posljednje datirano pismo, koje je zavedeno na strani 253, potiče iz 1790. godine.

Za obe sveske knjige *Traduzioni* postoji jedan isto tako u svinjsku kožu uvezan

3. *Registro di Commandamenti Imperiali, Hattiscerifi e Kapitulationi, 1784*¹⁹ sa 418 folija. To su u stvari kratka regesta dokumenata zavedenih u knjizi *Traduzioni*.

Kako se na knjizi *Registro*, nalazi 1784. godina ona je, vjerovatno, tada ustanovljena.

Na prvih 108 stranica knjige *Registro* upisana su samo imena turskih sultana od Osmana I do Murata II i godine njihove vladavine, ali nije, naravno, uveden nijedan dokument tih sultana. Šta više, obrađivač je sam napomenuo da nije vidio nijedan dokument tih sultana.

¹⁸ Izdao ga je K. Jireček u *Споменицы САН*, knj. XI, str. 90 i *С. Труhelka n. d.* br. 53.

^{18a} Turski tekst i ovaj prevod te potvrde izdao je Fr. Giese (*n. d.* 47)

misleći, pogrešno, da je to najstariji sačuvani turski dokumenat u ovome arhivu.

¹⁹ DAD, *Privilegi*, knj. 5.

Tek od 109. stranice počinje registrovanje dokumenata po sultanima koji su ih izdavali, od Mehmeda II do Selima III, redom kojim su umesena u pojedine sveske knjige *Traduzioni* sa naznakom datuma i kratkog sadržaja svakog dokumenta. Povelje svakog sultana imaju svoje redne brojeve od 1 pa dalje.

U ovaj *Registro* upisana su između ostalog 52 dokumenta iz vremena Selima III. Posljednji je iz 1210/1795, ali prije njega uvedena su neka mlađa dokumenta što znači da ni ovdje nije sproveden hronološki red. Na kraju svakog regesta nalazi se broj koji upućuje na stranicu u knjizi *Traduzioni*, gdje je dotični dokument zaveden. Valja napomenuti da je knjigu *Traduzioni* i njen *Registro* pisalo više ljudi; u njima postoje četiri različita rukopisa koji ne idu uvijek jedan iza drugog nego se međusobno izmjenjuju.

Poznato je da su u dubrovačkoj kancelariji od najranijih vremena izrađivani talijanski ili srpskohrvatski prevodi najvažnijih turskih akata. Mnogi od tih prevoda sačuvani su do danas i nalaze se ili uz svoje originale ili u posebnim svežnjevima serije *Acta turcarum*, a po neki i u drugim serijama. Isto tako izrađivana su kraća ili duža regesta na poledini pojedinih originala koji postoje i danas. Bilo bi vrlo zanimljivo ustanoviti da li su knjiga *Traduzioni* i njen *Registro* rađeni po tim starim prevodima ili nezavisno od njih. Sa nekoliko probnih upoređivanja nisam mogao ustanoviti nikakvu vezu.

Na drugoj strani, međutim, na osnovu istih elemenata moglo se utvrditi da su mnogobrojna mlađa talijanska regesta, koja se nalaze na poledini najvećeg dijela turskih dokumenata, kao i mnogobrojni mlađi talijanski prevodi turskih akata, koji se nalaze uz pojedine originale ili na drugim mjestima, nastali u isto vrijeme i od istih dragomana, koji su redigovali knjigu *Traduzioni* i njen *Registro*, jer su većina tih regesta, odnosno prevoda, rađeni istim rukopisima i po istom sistemu po kome je rađena knjiga *Traduzioni*. Ova tvrdnja zasniva se na poređenjima na više mjesta, a nije sprovedena dosljedno u svim dokumentima, pa se ona utoliko mora uzeti sa rezervom.

Pokušaji da ustanovimo imena marljivih redaktora ovih knjiga, prevoda i regesta ostali su bezuspješni.

Za knjigu *Traduzioni* i njen *Registro* izrađen je 1785. godine poseban indeks koji ima naslov:

4. *Materie col indice, 1785*²⁰; ta knjiga sastoji se od 271 ispisane stranice i dosta praznih listova. U tom indeksu popisani su abecednim redom po materiji oni akti koji se nalaze u *Registro* sa naznakom stranice *Registra*. Na kraju je dat abecedni pregled sadržaja ove knjige²¹.

Osim knjige *Traduzioni*, njenog *Registra* i njegovog indeksa *Materie col indice* u ovom arhivu postoje danas još:

5. *L'Indice delle Bujurulti de Passe di Bossina*²², veća sveska kojoj su na 34 stranice indicirane 24 bujuruldije raznih bosanskih namjesnika, a odnose se na pitanje soli.

²⁰ DAD, *Privilegi*, knj. 4.

²¹ O sadržaju ove knjige više vid. F. Efendić, *n. d.* 163 i D. M. Korkut, *Nešto o turskim dokumentima du-*

brovačkog arhiva, Glasnik Zemaljskog muzeja XL, 2, 1928, 147—128.

²² DAD, *Privilegi*, knj. 28 b.

6. *Indice degl' Arzi*²³, veća sveska od koje je ispisano samo 47 stranica u kojima je popisano 268 arza bosanskih paša, hercegovačkih sandžakbegova i raznih kadija, od 1558. do 1786. godine. Popisani su bez hronološkog reda. U popisu je davat kratak sadržaj, a često i datum pojedinih dokumenata.

7. *Indice dei Hoggeti*²⁴, jedan svezak uvezan u svinjsku kožu. On sadrži kraća ili duža regesta 348 hudžeta raznih kadija. Regesta su ispisana na 70 stranica, a sastoje se od naznake hidžrijske godine preračunate u evropski kalendar po novom stilu i kratkog sadržaja pojedinih hudžeta.

Na osnovu izloženog proizilazi da su Dubrovčani turska akta brižljivo čuvali i da su već u XVIII stoljeću izvršeni ozbiljni pokušaji da se ona srede i popišu, ali taj posao nije, izgleda, nikada izvršen do kraja. Moguće je da je ovaj dio arhiva ranije bio sređen pa svi inventari i njihovi registri zajedno sa mnogim dokumentima, naročito starijim, nestali te se u XVIII stoljeću moralo pristupiti novom sređivanju i popisu tog materijala bez oslonca na eventualno ranije uređenje.

Započeti posao oko uređenja turskog dijela Dubrovačkog arhiva bio je prekinut francuskom okupacijom Republike 27. maja 1806. godine, kada je on ponovo teško stradao. Ali se mora napomenuti da su i francuske vlasti insistirale na tome da se Dubrovački arhiv uredi i više puta izdavale naredbe u tom smislu. Tada je donekle uređen sudski arhiv dok su trgovački i politički i dalje ostali nesređeni²⁵. Kako je turski materijal spadao u politički arhiv to je i on, vjerovatno, dijelio sudbinu ostalih fondova toga arhiva.

Bečkim mirom 1815. g. Dubrovnik je dobila Austrija koja je sljedeće godine naredila da se uredi politički arhiv i da se izradi katalog dokumenata toga arhiva. Austrijske vlasti pokazale su interesovanje i za turske akte. Prvo, zato što su se u tim aktima nalazili podaci o onim posjedima dubrovačkih građana koji su se nalazili na turskoj teritoriji; drugo, zato što se vjerovalo da među tim dokumentima ima akata od velikog značaja za istoriju. Zato su austrijske vlasti 1817. godine, i kasnije više puta, naređivale Mihlu Beniću i Nikoli Radelji, posljednjim dragomanima turskog jezika, i tada jedinim ljudima u Dubrovniku koji su poznavali taj jezik, da izrade popis svih turskih spisa Dubrovačkog arhiva. Oni su taj posao izvršili, ali vrlo površno²⁶.

Na osnovu jednog spiska koji je podnesen Beču još u maju 1817. godine obilježena su, izdvojena i u proljeće 1818. godine poslana u Beč najvažnija akta ovog arhiva i smještena u Tajnom dvorskom i državnom arhivu. Tada su odnesena, između ostalog, uglavnom sva pisma i akta evropskih vladara²⁷ i izvjesna pisma turskih sultana.

Drugi transport materijala Dubrovačkog arhiva poslan je u Beč u maju 1833. godine²⁸. Tada je u Beč preneseno oko 5.000 dokumenata među kojima je, što se pouzdano zna, bilo i 38 raznih *Orientalische*

²³ DAD, *Privilegi*, knj. 29.

²⁴ DAD, *Privilegi*, knj. 30.

²⁵ Jovan L. Perović, *Arhiv stare Republike u Dubrovniku pod Francuzima i Austrijom*. Zetski glasnik lbr. 751—768 od 19. XI 1938. do 4. III

1939. (izašlo kao feljton u 9 nastavaka).

²⁶ Ibid. br. 763.

²⁷ Up. J. Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*. Knj. I, sv. 1, str. IV.

²⁸ Stanojević, n. d. 26.

Manuscripta, 12 *Druckwerke* i 1194 broja *Arhivalien*²⁹. No, pored svega toga tada je ostalo u Dubrovačkom arhivu najveći dio turskih dokumenata, a od priručne orijentalne biblioteke, izgleda, samo jedno rukopisno djelo³⁰ i jedno, na sreću najvažnije, štampano djelo te biblioteke, veliki tursko-latinski, njemački, francuski, talijanski i poljski rječnik od Meninskog, poznatog turkologa XVII stoljeća.

Negdje 1836. godine uputila je pokrajinska uprava Dalmacije svim područnim ustanovama cirkular da prikupe i pošalju u Zadar sva turska dokumenta na svom području, ali je odziv bio vrlo slab³¹. Na osnovu jednog sačuvanog reversa zna se da je tada preneseno iz Dubrovnika u Zadar 19 fascikli u kojima je bilo 860 turskih dokumenata³². Ti su dokumenti u Zadarskom arhivu iz 19 fascikli prepakovani u 9 debelih filci (svežnjeva) i označeni kao *Carte turche*.

Turski dokumenti Dubrovačkog arhiva koji nisu bili odneseni iz Dubrovnika u Beč i Zadar bili su, najvećim dijelom, smješteni u Kneževom dvoru, gdje se godine 1878. nalazio glavni dio Dubrovačkog arhiva, i u staroj carinarnici (divoni, dogani). Godine 1885. pozvan je bio prof. Josip Gelčić da uredi Dubrovački arhiv. On je arhivski materijal našao u velikom neredu, rasturen po raznim nadležstvima i kancelarijama, pa je odmah preuzeo da ga sakupi na jedno mjesto, ali je tek 1900. godine uspio da se najveći dio Državnog arhiva stare Republike skoncentriše u prizemlje i u suteran Kneževog dvora.

Turski spisi strpani su u jednu malu sobu. U te prostorije preneseno je i oko 250 svežnjeva turskih spisa koji su se dotle nalazili u staroj carinarnici. Kada su ti spisi smješteni u carinarnicu, sada se ne zna, ali je vrlo vjerovatno da se to dogodilo u vrijeme kad su Francuzi ispražnjivali *Sekretariju tursku*. U svom *Opisu Dubrovačkog arhiva* Gelčić kaže da su ti dokumenti, ranije po turskom običaju, bili strpani u vreće i čuvani u divoni pa je on isposlovao da se prenesu u arhiv³³.

K. Jireček je među tim aktima našao nekoliko zanimljivih pisama koja je sredio i snabdio registama. Ti su dokumenti smješteni u jedan fascikl u ormaru u kome su se čuvala tzv. *Acta Sanctae Marie Maioris*.

Među njima je dr. Ćiro Truhelka 1910. godine našao nekoliko turskih pisama pisanih srpskohrvatski ćirilicom. On je prvi pregledao turske dokumente ovoga arhiva i »gutao stogodišnji prah koji se slagao među pojedine listove onih smotaka papira«. Tada se još dosta turskih dokumenata nalazilo u sanducima i škrinjama sa vrlo oštećenim fragmentima starih spisa među kojima je Truhelka našao i jedan ferman pisan srpskohrvatski ćirilicom i još dva slična dokumenta³⁴.

U takvom stanju zatekao je turske dokumente Dubrovačkog arhiva prof. Friedrich Giese i prikazao ih u navedenom radu¹⁶ (str. 41—56).

²⁹ DAD, *Inventari* br. . . ., Gliša Elezović, *Turski spomenici* I, 1, str. IV—V.

³⁰ To je *Lettere scritte in lingua Turca*, priručnik u kome su navedeni prvo nazivi muslimanskih mjeseci sa njihovim skraćenicama, zatim formulari turskih pisama koja su izdavali Dubrovčani, prepisi nekoliko pisama s kraja XVIII i po-

četka XIX stoljeća. Vid. DAD *Pri-vilegi*, knj. 32. Up. F. Efendić, *n. d.* 164.

³¹ J. Perović, *n. m.*

³² Taj revers čuva se i danas u DAD.

³³ Josip Gelčić, *Dubrovački arhiv*. Glasnik Zemaljskog muzeja, XX, 1910, 537 i dalje.

³⁴ Ć. Truhelka, *n. d.* str. 4.

Turski dokumenti Dubrovačkog arhiva koji su 1833. godine bili preneseni u Beč povraćeni su 1920. godine Jugoslaviji, i smješteni u arhiv Srpske akademije nauka u Beogradu koja je bila preduzela da ih izda³⁵. Jednu manju grupu od tih dokumenata, u svemu 57 komada, Akademija je 1938. godine predala Državnom arhivu u Dubrovniku gdje oni danas predstavljaju zasebnu grupu turskih dokumenata sa signaturom SAN (Srpska akademija nauka). Dokumenti koji su ostali u Arhivu Srpske akademije nauka odneseni su za vrijeme drugog svjetskog rata ponovo u Beč, odakle su 1946. godine povraćeni Državnom arhivu u Dubrovniku, gdje sada predstavljaju posebnu grupu turskih dokumenata ovog arhiva koja se vodi pod signaturom K.

Za sudbinu turskih dokumenata dubrovačkog arhiva koji su 1836. godine odneseni u Zadar nije se ništa znalo sve do 1950. godine. Pregledajući i istražujući turska dokumenta po dalmatinskim arhivima u jesen te godine radio sam nekoliko dana i u Državnom arhivu u Zadru³⁶. Tom prilikom su mi službenici toga arhiva, pored dragomanskog arhiva, pokazali jednu grupu turskih dokumenata koja se naziva *Carte turche*. Kad sam ih pregledao ustanovio sam, između ostalog, da su ti dokumenti istrgnuti iz organske cjeline *Acta turcarum* Dubrovačkog arhiva, pa sam svratio pažnju upravi zadarskog arhiva na tu činjenicu i predložio da se te *Carte turche* vrate Dubrovačkom arhivu. Isto sam izložio upravitelju Državnog arhiva u Dubrovniku, dr Vinku Foretiću. On mi je tada pokazao spomenuti revers kao potvrdu moga uvjerenja i istakao da se dotle nije znalo za sudbinu tih dokumenata.

Ovi su dokumenti čuvani u Zadarskom arhivu bez ikakvog popisa i numeracije, pa ih je nešto kasnije numerisao i žigom zadarskog arhiva providio dr Strgačić, činovnik toga arhiva. U takvom stanju vraćeni su 1952. godine Državnom arhivu u Dubrovniku.

Odavno se vjerovalo i pisalo da iz Beča nikada nije povraćena manja grupa najstarijih turskih dokumenata Dubrovačkog arhiva koji su 1920. godine ostali kod prof. Friedricha Kraelitza, jer ih je on pripremao za štampu³⁷. Taj rad publikovan je 1921. godine u izdanjima Bečke akademije nauka. U njemu su izdata 24 od tih dokumenata³⁸. Tokom 1935. godine tražila je Srpska akademija nauka da se i ti dokumenti povrate Jugoslaviji, ali ih nije dobila pa se mislilo da su ti dokumenti, poslije smrti prof. Kraelitza, nestali. Zahvaljujući velikoj predusretljivosti uprave i osoblja Dubrovačkog arhiva, ja sam bio u mogućnosti da 1950. godine pregledam sve grupe turskih dokumenata Dubrovačkog arhiva. Tom prilikom utvrdio sam, između ostalog, da se u tom arhivu nalaze i dokumenti koje je izdao Kraelitz; oni su smješteni u posebnoj kutiji sa još dvadesetak drugih turskih akata. Poslije toga može se, mislim, kazati da su danas u Dubrovačkom arhivu prikupljena

³⁵ Jovan Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*. Knj. I, sv. 1, str. IV—V; Gliša Elezović, *Turski spomenici*. Knj. I, sv. 1, str. V. Ovaj i ostale napore na proučavanju i izdavanju turskih dokumenata dubrovačkog arhiva prikazaću na drugom mjestu.

³⁶ H. Šabanović, *Arhivistička istraživanja u Makarskoj i Zadru*. Go-

dišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine II, 1950, 280—282.

³⁷ Vid. Elezović, *n. d.* str. XIV—XV.

³⁸ Fr. Kraelitz, *Osmanische Urkunden in türkischer Sprache aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*. Wien 1921.

sva turska dokumenta koja su bila prenesena u Beč, Zadar i Beograd, osim tri vrlo važna pisma mamelučkih sultana koja su se do rata nalazila u Beogradu³⁹, a sada ih nema ni tamo ni u Dubrovniku niti se zna šta je s njima bilo.

Ovom arhivu nikada nije vraćeno ni onih 38 »Orientalische Manuscripta« i 12 »Druckwerke« koja su 1833. godine prenesena u Beč. Do sada se nije znalo kakvi su to manuskripti i koja su to Druckwerke niti se znalo za njihovu kasniju sudbinu. Prilikom rada u Nacionalnoj biblioteci u Beču 1963. godine ustanovio sam da se neka od tih »Orientalische Manuscripta« nalaze u Rukopisnom odjeljenju te biblioteke. Opisao ih je Flügel⁴⁰.

I — ACTA TURCARUM A—E

Turski dokumenti Državnog arhiva u Dubrovniku pripadaju Sedamdeset i petoj seriji cjelokupnog fonda tog arhiva. Zbog toga se ova serija naziva još i *Acta Turcarum*. Sticajem raznih okolnosti ova serija danas nije cjelovita nego je razbijena u nekoliko većih skupina. Glavni dio ove serije sačinjavaju oni turski dokumenti koji nisu bili prenošeni u Beč i Zadar. Taj dio turskih dokumenata ovog arhiva razdijeljen je u dvije velike skupine i popisao u dva inventara koje je izradio Fehim Efendić. Ti inventari predstavljaju osnovu ovog prikaza tih skupina turskih dokumenata ovog arhiva. Obe te skupine nazivaju se *Acta turcarum*, a razlikuju se time što druga skupina ima oznaku *Acta turcarum I—XC*.

Prva od ovih skupina je najbolje sređena grupa dokumenata cijele serije. Podijeljena je u pet »sekcija« koje su označene velikim slovima abecede od A do E. Sekcije su razdijeljene u manje grupe dokumenata koji su složeni u fascikle. Ti fascikli označeni su rimskim brojkama i oznakom sekcije kojoj pripadaju. Napr. A I, A II, B III itd.

U svakom fasciklu nalazi se jedan ili više manjih svežnjeva koji su označeni tzv. arapskim brojkama. U pojedine svežnjeve uložen je veći ili manji broj dokumenata. Svaki dokument ima oznaku sekcije, svežnja i svoj redni broj. Napr. A I, 6¹⁰.

Podjela dokumenata na sekcije zasnovana je na vrstama pojedinih dokumenata, odnosno po kancelarijama koje su ih izdavale, ali ta podjela nije provedena dosljedno. Isto tako nije dosljedno provedeno ni označavanje fascikula rimskim brojevima niti ona ima neki praktičan značaj.

Sekcija A

Ova sekcija sastoji se od 12 fascikula u kojima se nalazi 20 svežnjeva dokumenata u originalu i prevodu. Ti dokumenti predstavljaju

³⁹ Sva tri ova dokumenta uvrstio je Gl. Elezović u svoj zbornik *Turski spomenici*, knj. I, sv. 1, br. 181—183, str. 871—898 (skraćeni prevodi) i sv. 2, br. 134—136 (faksimili).

⁴⁰ Gustav Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der kaiserlich-königlichen Hofbibliothek zu Wien*. Band I, Wien 1865, br. 265, 308, 311 i 329.

fermane osmanskih sultana. Dokumenti su sređeni u osnovi hronološkim redom ovako:

A I, № 1, 1—47. Fermani i potvrde o naplati tributa od 908/1502. do 1014/1605. godine osim br. 36^a (iz 1060/1650) i br. 40 (od 6. VII 1470) koji je izdao Truhelka (n. d. 30—31). Dokumenti br. 1—36 su fermani i potvrde o naplati tributa, a ostalo su akti raznih sandžakbegova, defterdara i kadija.

Ranije je ovaj svežanj sadržavao fermane br. 1 do 59 od 1460. do 1573. godine.

A I, № 2, 1—52. Fermani od 936/1529. do 1013/1604. osim dokumenata br. 5, 11, 50—52 koji predstavljaju pisma velikog vezira, njegovog čehaje, hercegovačkog sandžakbega i jednog kadije.

Ranije su u toj grupi bili fermani od br. 60 do br. 99, od 1573. do 1598. godine.

A II, № 3, 1—78. Fermani od 1008/1600. do 1049/1639. godine. Složeni su hronološkim redom dosta uredno.

A II, № 4, 1—66. Fermani od 1003/1594. do 1050/1640. i tri pisma čehaje velikog vezira (br. 19, 20 i 23); složeni su hronološkim redom dosta dobro.

A III, № 5, 1—89. Fermani od 956/1549. do 1126/1714. godine; osim br. 88 (pismo velikog vezira) i br. 89 (prevod fermana). Ferman br. 1 potiče iz 856/1549, br. 2 iz 958/1551, a svi ostali od 1032/1622. do 1107/1695. godine.

A III, № 6, 1—75. Fermani od 1115/1703. do 1219/1804, osim br. 1 koji potiče iz 1054/1644. Dokumenti br. 74 i 75 nisu fermani nego pisma haznadara i čehaje sandžakbega. Dokumenti su složeni hronološkim redom dosta tačno.

Ranije su dokumenti u grupama A III, 5 i A III, 6 bili popisani skupa i označeni kao: Fermani od 1640. do 1695. godine; originali i prevodi bez oznake broja dokumenta. Osim toga, ranije je postojao još jedan svežanj sa oznakom: A III, 6, 302—368. Fermani od 1704. do 1804. godine; originali i prevodi. Po novom sređivanju mjesto toga stoji:

A IV, № 7, 1—184. Fermani od 1013/1604. do 1185/1771. Samo dokumenti br. 41, 42, 47, 50, 137, 157, 181—184 nisu fermani nego pisma emina, kadija i kapetana, bujuruldije paša, molbe Dubrovčana i fetve muftija. Složeni su hronološki dosta tačno. Samo dva do tri pisma potiču iz drugog vremena.

Po ranijem uređenju sada bi slijedili svežnji A IV, № 7, 369—528 carska akta; i A V, № 8, 529—711 povelje raznih sultana. Sada, međutim, imamo:

A V, № 8, 1—169. Fermani od 935/1528. do 1170/1756. Sve fermani osim dokumenata pod brojevima: 40, 63, 68, 69, 88, 96, 116 i 146 koji predstavljaju pisma velikog vezira, paša, begova, kapidžibaša, dubrovačkih poklisara itd. Složeni su uglavnom hronološkim redom.

A V, № 9, 1—4. Tri carska fermana i jedno pismo velikog vezira. Akti potiču iz 1176/1762, 1191/1777, 1177/1763. i (posljednje) iz 952/1545.

A VI, № 10, 1—249. Fermani od 1477. do 1795. godine; srpsko-hrvatski i talijanski prevodi. Fermani i potvrde o naplati raznih daća osim brojeva 217, 225, 226 i 237 koji predstavljaju pisma kadija i drugih ličnosti.

(Ranije je ovaj svežanj imao oznaku: »A VI, 1—232. *Traduzioni dei firmani 1477—1795*. (232 komada)« i time se završavala sekcija A. Kasnije su pronađeni još svežnjevi od A VII do A XII i uloženi na njihova mjesta tako da sada slijede:

A VII, № 10, 1—30. Fermani upućeni Dubrovniku od 930/1523. do 1039/1629. godine; turski originali; složeni su strogo hronološki.

A VII, № 11, 1—27. Fermani i berati upućeni Dubrovniku, turski originali od 1043/1633. do 1098/1686. godine.

A VIII, № 12, 1—30. Fermani i berati od 1101/1689. do 1171/1757. godine, upućeni raznim organima.

A VIII, № 13, 1—30. Fermani upućeni raznim pomorskim vlastima od 1171/1757. do 1172/1758. godine; sređeni su hronološki.

A IX, № 14, 1—30. Fermani pomorskim vlastima od 1172/1758. do 1175/1761. godine.

A IX, № 15, 1—30. Fermani pomorskim vlastima od 1175/1761. do 1178/1764. godine.

A X, № 16, 1—30. Fermani pomorskim vlastima od 1178/1764. do 1189/1775. godine.

A X, № 17, 1—30. Fermani pomorskim vlastima od 1189/1775. do 1192/1778. godine.

A XI, № 18, 1—30. Fermani pomorskim vlastima od 1192/1778. do 1197/1782. godine.

A XI, № 19, 1—30. Fermani pomorskim vlastima od 1197/1782. do 1204/1789. godine.

A XII, № 20, 1—17. Fermani raznim vlastima od 1190/1776. do 1219/1804. godine osim brojeva 10 (iz 1050/1640) i 15 (iz 1039/1629). Popisani su bez hronološkog reda.

Kako vidimo, dokumenti u grupama od A VIII, № 12 do A XI, № 19 sačinjavaju jednu predmetnu i hronološku cjelinu fermana od 1101/1689. do 1204/1789. godine.

Sekcija B

Ova sekcija sadrži prepisku Dubrovačke Republike sa raznim turskim vlastima na Porti i u unutrašnjosti od sultana i velikih vezira do nahijskih vojvoda. Ovi dokumenti složeni su u 20 fascikli u kojima se nalazi 148 svežnjeva i raspoređeni uglavnom po kancelarijama iz kojih su potekli.

B I, № 1, 1—16. Pisma Dubrovačke Republike sultanu od 1678. do 1762. godine. Srpskohrvatski i talijanski prevodi većinom nedatirani.

B I, № 2, 1—35 (34). Ova grupa dokumenata označena je kao »Pisma velikog vezira Dubrovačkoj Republici i drugima. Originali i prevodi«. Tu se u stvari nalaze 34 originalna pisma od 943/1536 do 1172/1758. godine na turskom i jedno na srpskohrvatskom jeziku (br. 35).

B I, № 3, 1—8. Pisma velikog vezira i drugih ličnosti Dubrovačkoj Republici od 983/1575. do 1078/1667. osim br. 4 (pismo Nikše Gozze i Šoba Rognina velikom veziru) i br. 8 (pismo nekog Mustafe eminu Sulej-

manu). Originali. Uz pismo br. 6 nalazi se njegov srpskohrvatski prevod.

B I, № 4, 1—27. Pisma velikog vezira Dubrovačkoj Republici iz XVII i XVIII stoljeća. Prevodi. Tu se nalaze dva nesignirana pisma upućena iz Dubrovnika velikom veziru i kapidžibaši 12. novembra 1705. godine.

B I, № 5, 1—38. Pisma Republike velikom veziru i drugim visokim funkcionerima Porte od 1685. do 1766. godine. Prevodi.

B I, № 6, 1—16. Pisma velikog vezira raznim turskim vlastima od 1721. do 1762. godine, osim broja 13 iz 1610. godine. Br. 6 pismo upućeno velikom veziru.

B I, № 7, 1—71. Pisma raznih turskih vlasti i činovnika na Porti i u drugim mjestima Carstva Dubrovačkoj Republici kao i njihova međusobna prepiska, te pisma Dubrovačke Republike i dubrovačkih poklisara sultanu. Tu se nalazi i siđil nekog kadije Alije. Originali; nisu poredana hronološki, a obuhvataju period od 1518. do 1806. godine.

B I, № 8, 1—27. Prevodi nekih pisama iz prethodne grupe i originali pisama raznih turskih činovnika. Nedatirani, XVIII stoljeće.

B I, № 9, 1—61. Pisma bosanskih namjesnika Dubrovačkoj Republici, osim broja 26 (prepis fermana ovjeren od novskog kadije), te brojeva 21, 23, 27, 33, 35, 39 koja predstavljaju pisma raznim turskim činovnicima. Originali od 940/1533. do 1221/1806. Mnoga pisma nisu datirana.

B II, № 10, 1—44. Pisma bosanskih namjesnika Dubrovačkoj Republici. Originali od 1011/1602. do 1221/1806. godine osim broja 11 (pismo hercegovaškom kapetanu i agama) i broja 39 (pismo hercegovačkom kadiji).

B III, № 11, 1—95. Pisma bosanskih namjesnika i drugih turskih činovnika Dubrovačkoj Republici osim br. 12 i 82 (pisma dragomanima Dubrovačke Republike), 57 (pismo sultanu) 89 (pismo Porti) i 90 (pismo hercegovačkom sandžakbegu). Originali od 995/1586. do 1222/1807. osim broja 90 koji predstavlja prevod. Pisma su popisana bez hronološkog reda.

B III, № 12, 1—74. Pisma bosanskih namjesnika i drugih visokih činovnika Dubrovačkoj Republici, osim pisama br. 10, 44, 45, 48 i 60 koja su upućena sultanu i nekim turskim činovnicima. Originali od 1020/1611. do 1214/1799. osim broja 60 (iz 901/1495). Pisma su popisana bez hronološkog reda.

B III, № 13, 1—9. Pisma bosanskih namjesnika Dubrovačkoj Republici osim br. 6 (pismo novskom kadiji) i br. 9 (pismo hercegovačkom sandžakbegu). Originali od 1020/1611. do 1170/1756. Složeni su i popisani bez hronološkog reda.

B IV, № 14, 1—319. Pisma bosanskih namjesnika i njihovih činovnika, kao i nekih drugih činovnika u Bosni i Hercegovini upućena Dubrovačkoj Republici, raznim turskim činovnicima ili Porti. Broj 146 predstavlja pismo poklisara Dubrovačke Republike u Bosni upućeno Republici. Potiču iz 1701—1802. godine osim brojeva 1, 1 a i 2 (iz 983/1575, 1040/1630 i 1056/1646). Prevodi, složeni hronološki približno tačno.

B IV, № 15, 1—150. Pisma Dubrovačke Republike bosanskim namjesnicima i drugim činovnicima u Bosni i Hercegovini od 1700. do 1807. godine. Prevodi, većim dijelom srpskohrvatski, a manjim talijanski. Tu se nalaze i dva pisma koja nisu poslata i to br. 93 (jer nije bilo potrebe) i br. 136 (slanje obustavilo Malo vijeće).

B IV, № 16, 1—21. Pisma bosanskih namjesnika raznim turskim vlastima i činovnicima sa dva pisma koja su uzajamno poslali mletački general u Dalmaciji i bosanski paša. Srpskohrvatski i talijanski prevodi uglavnom iz XVIII stoljeća.

B IV, № 17, 1—9. Pisma hercegovačkih sandžakbegova Dubrovačkoj Republici o jasaku. Originali iz XVII stoljeća ili nedatirani.

Na omotu ovih dokumenata piše da su to:

»*Atti dei Pascia di Bossina o Herzegovina concern. il Jasach. Orig.*«.

B V, № 18, 1—94. Pisma bosanskih kajmekama, defterdara i miriliva Hercegovine i Klisa Dubrovačkoj Republici, osim broja 94 (pismo gabeoskog kadije Dubrovačkoj Republici), i broj 83 (pismo upućeno eminu u Dubrovniku). Originali XVII i XVIII stoljeća. Mnoga nemaju datuma, a složena su bez hronološkog reda.

B V, № 19, 1—43. Pisma bosanskih defterdara sa nekoliko pisama kajmekama (čehaja), kadija i čauša Dubrovačkoj Republici osim broja 30 (pismo Sulejmanu, bivšem eminu u Dubrovniku) i br. 38 (pismo gabeoskom kadiji). Originali od 1032/1622. do 1111/1699. Mnoga nisu datirana niti su složena hronološkim redom.

Na starom omotu ovih pisama stoji: *Caïmakam di Bossina (Orig. e trad.)*.

B V, № 20, 1—29. Pisma bosanskih kajmakama, nekih namjesnika, aga, bosanskih janjičara i kadija Dubrovačkoj Republici, osim br. 10 (koje je upućeno Jusufu, skeledžiji u Dubrovniku), br. 11 (pismo novopazarskom i fočanskom kadiji), 28 (pismo nekom Halilu) i 29 (pismo dragomanu). Originali; mnoga su bez datuma. Sva potiču iz XVII i XVIII stoljeća, a datirana od 1069/1658. do 1216/1801. godine.

Na starom omotu ovih pisama stoji: *Aga dei gianizzeri in Bossina (Orig. e trad.)*.

B VI, № 21 a), 1—55. Pisma raznih turskih vlasti (čehaja, kadija i kapetana) Republici i pojedinim Dubrovčanima. Originali iz XVII i XVIII stoljeća. Samo dokument br. 46 (pismo kadije iz Bruse) potiče iz 898/1492. godine. Mnoga nisu datirana, a popisana su bez hronološkog reda. Mnoga imaju prevode na srpskohrvatskom jeziku.

B VI, № 21 b), 1—61. Pisma i razna druga akta turskih vlasti Dubrovačkoj Republici kao i pisma Republike sultanu i raznim turskim činovnicima. Tu se nalazi jedan turski original (br. 21 a), jedan dokument sa turskim i srpskohrvatskim tekstom (br. 57), jedan srpskohrvatski dokument pisan ćirilicom i njegova transkripcija latinicom (br. 59a i 59b); ostalo su prevodi s turskog.

Ranije su svi dokumenti pod signaturom B VI, № 21 bili u jednom omotu na kome stoji: *Diverzi impiegati turchi da Sarajevo (Orig. e trad.)*.

B VI, № 22, 1—316. Većinom pisma raznih turskih vlasti iz Sarajeva Dubrovačkoj Republici, ali tu se nalazi veliki broj pisama koja su upućena raznim turskim činovnicima u raznim krajevima, kao i njihove međusobne prepiske. Broj 122 je pismo Nikole Gozze, bivšeg dubrovačkog poklisara u Bosni bosanskom čehaji od 16. oktobra 1767. godine. Prevodi iz XVII do XIX st. Većinom su bez datuma, a datirana obuhvataju period od 1600. do 1807. godine.

Na omotu dokumenata B VI, № 22 stoji: *Diverzi impiegati turchi da Sarajevo alla Republica di Ragusa (trad.)*.

B VII, № 23, 1—115. Pisma hercegovačkih sandžakbegova i drugih činovnika Dubrovačkoj Republici. Tu se nalazi dosta pisama koja su upućena raznim činovnicima u Bosni i Hercegovini. Desetak pisama upućeno je iz Bosne i nekih drugih krajeva. Originali iz XVII i XVIII stoljeća. Mnoga pisma nisu datirana, a datirana obuhvataju period od 1035/1625. do 1145/1732. godine. Uz neke dokumente nalaze se njihovi prevodi.

Na starom omotu ovih dokumenata stoji: *Pascia di Herzegovina. (Orig. e trad.)*.

B VII, № 24, 1—98. Pisma hercegovačkih sandžakbegova (paša, mutesarifa), muselima i dizdara upućena Dubrovačkoj Republici i nekim turskim činovnicima. Originali iz XVI do XVIII stoljeća. Mnoga pisma su bez datuma, a datirana obuhvataju period od 1596. do 1735. godine.

B VII, № 25, 1—72. Pisma hercegovačkih sandžakbegova (paša) i muselima. Originali iz XVII i XVIII stoljeća; mnoga pisma nisu datirana, a datirana obuhvataju period od 1633. do 1792. godine. Uz neke originale nalaze se i njihovi prevodi.

Ovamo spada i jedan mali konvolut sa 8 dokumenata sa naslovom: *Eredi di Achmet Pascia di Herzegovina* koji nije uračunat u gornji broj, jer se tu nije nalazio 1934. godine kada je Efendić popisivao ova akta. Pronašao ga je i uložio direktor arhiva dr V. Foretić 11. VIII 1955. godine.

B VIII, № 26, 1—14. Prevodi nekih od prethodnih pisama i to većinom onih iz XVIII stoljeća.

Sekcija VIII b I XXV, 1—14. Pisma begova iz Hutova, Ljubuškog, Stoca, Gabele, Neretve i Ljubinja Dubrovačkoj Republici te pisma kneza i vijećnika Dubrovnik a begovima i đumrukčijama od Hutova. Ovaj svežanj kao da je naknadno ubačen ovdje, jer je signiran kao naprijed, a ne kako bi se očekivalo B VIII, № 26, jer stvarno postoji druga grupa dokumenata pod tom signaturom (B VIII, № 26).

B VIII, № 26, 1—149. Pisma hercegovačkih sandžakbegova Dubrovačkoj Republici sa nekoliko pisama upućenih raznim turskim činovnicima (br. 40, 50, 66, 79 i 130). Br. 148 je pismo Luke Lučića Osman-agi, kapetanu Slanog, a br. 149 pismo istog Osman-age Luki Lučiću. Mnoga pisma nemaju datuma a datirana potiču iz XVIII stoljeća osim br. 16 (iz 1635. godine). Prevodi.

B VIII, № 27, 1—61. Pisma Dubrovačke Republike hercegovačkim pašama. Mnoga su bez datuma, a datirana potiču od 1705. do 1719. godine. Prevodi.

B VIII, № 28, 1—69. Pisma hercegovačkih paša, kajmakama, čehaja i muselima Dubrovačkoj Republici, ali među njima ima i pisama upućenih nekim pojedincima u Dubrovniku kao i pisama upućenih nekim turskim činovnicima. Br. 60 je testament. Originali, uglavnom na turskom, a neki na srpskohrvatskom jeziku. Među njima ima i nekoliko prevoda. Većina pisama nemaju datuma, a od datiranih jedno (br. 69) potiče iz 1538. godine, četiri iz XVII, a ostala iz XVIII stoljeća.

B VIII, № 29, 1—19. Srpskohrvatski i talijanski prevodi turskih pisama iz prethodne grupe; XVIII stoljeće.

B IX, № 30, 1—8. Pisma raznih turskih činovnika. Br. 1 i 2 su pisma skadarskog paše. Originali iz XVIII i XIX stoljeća, osim br. 3 koje potiče iz XVII stoljeća i ima srpskohrvatski prevod; br. 6 ima talijanski prevod.

Na omotu ovih akata piše: *Albania (Orig. i prev.)*.

B IX, №31, 1—5. Prevodi pisama iz Dubrovnika pašama Albanije (4 talijanska i 1 srpskohrvatski) iz XVIII i XIX stoljeća.

B IX, № 32, 1. Jedno pismo na turskom sa prevodom.

Na starom omotu piše: *Piscia di Skenderia e Prizren (Orig. e trad.)*.

B IX, № 33, 1—19. Pisma Dubrovačke Republike skadarskim pašama osim br. 2 koje je upućeno konzulu Pasareviću u Drač; XVIII stoljeće; prevodi.

B IX, № 34, 1—3. Pisma pašama Janine, Skoplja i Ohrida; XVIII stoljeće; talijanski i srpskohrvatski prevodi.

B IX, № 35, 1—8. Pisma mutesarifa Aleksandrije (Iskenderiye) i emina dubrovačke skele, a odnose se na hadžije i trgovce. Originali iz XVIII i XIX stoljeća.

Na starom omotu ovih pisama piše: *Alessandria (Orig. e trad.)*.

B IX, № 36, 1—5. Prevodi pisama iz Dubrovnika u Aleksandriju i obratno iz 1757, 1762. i 1770. godine.

B IX, № 37, 1—11. Pisma muselima, kapetana, emina i aga iz Bara. Originali, XVIII stoljeće, većinom nedatirana.

B IX, № 38, 1—9. Omot sa devet akta od kojih su 2—3 turski originali, a ostali talijanski ili srpskohrvatski prevodi. Među njima se nalazi jedno pismo iz 1644. godine, ostala su iz XVIII stoljeća.

Na starom omotu stoji: *Antivari (Orig. e trad.)*.

B IX, № 39. Ovaj svežanj odavno ne postoji.

B IX, № 40, Arta; jedan mahzar iz 1172/1758. godine.

B IX, № 41, 1—31. Banvir (Trebinje). Pisma Osman-paše (Resulbegovića), kapetana Banvira ili Trebinja od 1712. do 1728. godine; originali i srpskohrvatski prevodi.

B IX, № 42, 1—50. Banvir, prevodi prethodnih i drugih pisama od 1712. do 1726. godine.

B IX, № 43, 1—22. Pisma beogradskih paša i kadija. Originali i prevodi iz XVI, XVII i XVIII stoljeća; neka nemaju datuma.

Na starom omotu stoji: *Belgrado (Orig. e trad.)*.

B IX, № 44, 1—8. Pisma pašama, kajmakamima i seraskerima u Beogradu iz Dubrovnika i jedno pismo Mehmeda, čehaje beogradskog paše Dubrovačkoj Republici. Prevodi od 1679. do 1713. godine; neka nemaju datuma.

Na starom omotu stoji: *Belgrado (Trad.)*.

B IX, № 45, 1—2. Dva pisma Mehmeda, muhafiza Bileće, oko 1712. godine. Originali na turskom jeziku.

Na starom omotu stoji: *Bilek (Orig. e trad.)*.

B IX, № 46, 1—3. Pisma ranije spomenutog Mehmeda oko 1712. godine i jedno pismo upućeno njemu. Prevodi.

B IX, № 47, 1—3. Pisma kadije Novske Bekije iz XVIII stoljeća. Na starom omotu piše: *Bikchie (Orig. e trad.)*.

B IX, № 48, 1—2. Pismo novskog kadije Kemala sina Džemalovog i pismo blagajskog kadije iz 1590. godine.

Na starom omotu piše: *Lettera dal cadi di Blagaj (Orig. e trad.)*.

B IX, № 49, 1—4. Pisma budimskih vezira iz prve polovine XVII stoljeća.

Na starom omotu piše: *Pascia di Buda (Orig. e trad.)*.

B X, № 50, 1—73. Akti novskog, ljubinskog, mostarskog i drugih kadija i nekih drugih ličnosti. Originali i nekoliko prevoda od 923/1517. do 1096/1684. godine. Br. 66 iz 1118/1706. Dokumenti su popisani bez hronološkog reda.

B X, № 51, 1—52. Akti i pisma kadija iz Novog, Smedereva, Ljubinja i nekih drugih ličnosti upućena Dubrovačkoj Republici ili sultanu. Originali i 14 srpskohrvatskih prevoda. Većina pisama nisu datirana, a datirana potiču od 921/1515. do 1065/1654. godine.

B X, № 52, 1—50. Pisma iz Novog i drugih mjesta Dubrovačkoj Republici ili raznim turskim funkcionerima. Prevodi potiču iz XVI i XVII stoljeća. Nisu sva datirana. Datirana potiču od 1685. do 1688. godine.

Na starim omotima B X, 50—52 stoji: *Castelnuovo (Orig. e trad.)*.

Lettera da Castelnuovo 1685—1688 (Trad.).

B X, № 53, 1—56. Pisma iz Herceg-Novog od 1686. do 1687. godine osim br. 3 (iz 1641) i br. 56 (iz 1649); srpskohrvatski originali i prevodi osim br. 5 (talijanski).

Na omotu ove i sljedeće grupe dokumenata piše: *Traduzioni*, ali je moguće da je tu riječ o latiničnoj transkripciji Kuveljinih pisama pisanih ćirilicom.

B X, № 54, 1—30. Pisma iz Herceg-Novog, osim br. 13 (pismo kotorskih harambaša Baje Pivljanina, Jovana Sikimića i Alekse Moračina). Prevodi od 1673. do 1695. godine. Nisu sva datirana.

B X, № 55, 1—33. Pisma kliških sandžakbegova ili mutesarifa, najviše od Ibrahim-paše Resulbegovića i nekog Mustafa-paše. Turski originali, XVI—XVIII stoljeća; mnoga nemaju datuma.

B X, № 56, 1—53. Pisma kliških sandžakbegova (paša). Prevodi; XVIII stoljeće.

B X, № 57, 1—9. Akti cerničkog kadije, osim br. 1 (sidžil novskog kadije) i br. 2 (prepis fermana); XVI—XVIII stoljeće.

B X, № 58, 1—2. Pismo naiba cerničkog kadije i pismo upućeno cerničkom kadiji. Prevodi iz 1705. i 1722. godine.

B XI, № 59, 1—90. Pisma aga, dizdara, kapetana i drugih vlasti iz Ulcinja; originali iz XVIII stoljeća; mnoga su nedatirana.

B XI, № 60, 1—57. Pisma muselima, kapetana, dizdara i ajana iz Ulcinja. Originali; jedan prevod srpskohrvatski i jedan talijanski. Sva su iz XVIII stoljeća; mnoga su bez datuma.

B XI, № 61, 1—168. Pisma raznih ličnosti iz Ulcinja; kao i pisma upućena njima; prevodi iz XVIII stoljeća.

B XI, № 62, 1—6. Pisma iz Drača; originali; nisu datirana, potiču iz XVIII—XIX stoljeća.

B XI, № 63, 1—14. Pisma iz Drača; prevodi, srpskohrvatski i talijanski; XVIII i XIX stoljeće; većinom bez datuma.

B XI, № 64, 1—4. Tri pisma albanskim pašama i jedno kadiji u Draču; XVIII stoljeće.

B XI, № 65, 1—7. Akti i pisma kadija iz Foče, Cernice i Ljubinja; originali i tri prevoda iz XVII i XVIII stoljeća.

B XI, № 65a. Pisma Republike albanskom paši iz 1795. godine sa talijanskim prevodom.

B XI, № 66, 1—2. Akti fočanskog kadije iz 1706. godine.

B XI, № 67, 1. Nedatirano pismo Mustafa-paše iz Larise (Yeni Şehir) Dubrovačkoj Republici.

B XII, № 68, 1—2. Pisma kanejskog (kandijskog) kadije Mehmeda Dubrovčanima; originali iz 1119/1707. i 1202/1787. godine.

B XII, № 69, 1—4. Pisma kanejskog i morejskog paše Dubrovačkoj Republici od 1753. do 1764. godine; prevodi.

B XII, № 70, 1—3. Pisma kairskim pašama iz XVIII stoljeća; prevodi.

B XII, № 71, 1—3. Pisma klobučkog kapetana i mubašira iz 1706, 1713. i 1729. godine.

B XII, № 72, 1—11. Pisma klobučkih kapetana i vojnika Dubrovačkoj Republici i pisma Republike upućena njima od 1703. do 1729. godine; prevodi.

B XII, № 73, 1—3. Pisma ključkih kapetana. Originali iz XVIII stoljeća.

B XII, № 74, 1—3. Pisma ključkih kapetana i jedno iz Dubrovnika knezovima gatačkim i kapetanu ključkom; početak XVIII stoljeća; prevodi.

B XII, № 75. Arz naiba Belgraddžika (= Konjic) bosanskom paši Ahmedu iz 1728. godine; prevod.

B XII, № 76. Pismo paše Kosova i Novog Pazara; prevod.

B XII, № 77, 1—5. Pisma krupskih kapetana od 1791. do 1796. god.

B XII, № 78, 1—3. Pisma krupskih kapetana; prevodi.

B XII, № 79, 1—97. Pisma ljubinskih kadija, muselima i ajana; originali iz XVII do XIX stoljeća.

B XII, № 80, 1—117. Prevodi prethodnih i nekih drugih akata, najviše kadijskih; XVIII stoljeće, osim br. 101 iz 1804. godine.

B XII, № 81, 1—12. Pisma kapetana i aga ljubuških od 1704. do 1716. godine; prevodi.

B XIII, № 82, 1—2. Dva pisma kadija sa Malte; originali iz 1158/1745. i 1161/1748.

B XIII, № 83. Pismo kadije u Modoni iz 1805. godine.

B XIII, № 84, 1—5. Pisma iz Modone. Prevodi XVIII i XIX stoljeća.

B XIII, № 85, 1—21. Pisma kadija i muftija iz Mostara, Gabele, Herceg-Novog, Cernice, Foče i Blagaja. Originali iz XVII do XIX stoljeća i poneki prevod.

B XIII, № 86, 1—17. Pisma kadija i kapetana iz Mostara. Prevodi; XVIII stoljeće.

B XIII, № 87, 1—22. Pisma raznih kadija iz Hercegovine. Originali od 969/1561. do 1218/1803. i poneki prevod.

B XIII, № 88, 1—2. Pisma aga i kapetana Neretve. Prevodi, nedatirana.

B XIII, № 89, 1—17. Pisma kadija i kapetana Gabele. Originali i prevodi od 1012/1603. do 1094/1682; složena su bez hronološkog reda.

B XIII, № 90, 1—6. Gabela. Prevodi, nedatirana.

B XIII, № 91, 1—3. Pisma paša Negroponta. Originali od 1202/1787. do 1209/1794. godine.

B XIII, № 92, 1—4. Pisma kadija Ljubinja, Gabele, Nevesinja i Ljubuškog od 1003/1594. do 1060/1650. godine.

B XIII, № 93, 1—6. Pisma iz Nevesinja. Prevodi, XVIII stoljeće.

B XIII, № 94, 1—3. Pisma kapetana iz Nikšića. Prevodi, XVIII stoljeće.

B XIII, № 95, 1—7. Pisma kapetana Nikšića, dubrovačkih poklisara i emina dubrovačke skele. Originali iz XVIII i XIX stoljeća.

B XIII, № 96, 1—4. Pisma paša (mirmirana), kadija i mutesarifa iz Novog Pazara. Originali iz XVI—XVIII stoljeća.

B XIII, № 97, 1—3. Pisma iz Novog Pazara; prevodi.

B XIII, № 98, 1—16. Pisma valije i mutesarifa Ohrida i dva pisma namjesnika Skadra. Originali, gotovo svi bez datuma.

B XIII, № 99, 1—21. Ohrid. Prevodi iz XVIII stoljeća.

B XIII, № 100, 1—3. Pisma iz Ozije (Odžakov) iz godine 1648. Jedno original, a drugo prevod i original.

B XIV, № 101, 1—2. Pisma kadija iz Taslidže (Pljevlja). Originali iz XVII stoljeća.

B XIV, № 102, 1—23. Pisma kapetana iz Počitelja. Originali iz XVIII stoljeća. Polovina pisama nisu datirana.

B XIV, № 103, 1—28. Prevodi pisama kapetana i aga iz Počitelja. Dubrovačkoj Republici kao i pisma upućena njima od 1709. do 1776. god.

B XIV, № 104, 1. Pismo kadije Podgorice i Crne Gore. Original bez datuma.

B XIV, № 105, 1—5. Pisma zaima iz Popova. Jedan turski original i četiri prevoda.

B XIV, № 106, 1. Prepis jednog fermara iz 1051/1641. godine.

B XIV, № 107, 1. Pismo prištinskom paši iz 1767. godine. Prevod.

B XIV, № 108. Pismo emina iz Prijepolja. Original na turskom.

B XIV, № 109, 1—4. Pisma iz Risna, Novske Bekije i Banjana (jedno pismo na turskom, 1 na talijanskom jeziku, 1 srpskohrvatski prevod i 1 latinična transkripcija ćirilskog pisma knezova nahije Banjani) iz 1717. godine.

B XIV, № 110, 1—2. Pisma vojvoda Rudina; turski sa prevodima na srpskohrvatski jezik, XVIII stoljeće.

B XIV, № 111, 1—2. Pisma kadije Ruščuka. Originali iz 1199/1784. godine.

B XIV, № 112. Prevodi prethodnih pisama kadije Ruščuka.

B XIV, № 113, 1. Pismo solunskog paše iz 1753. godine. Talijanski prevod.

B XIV, № 114, 1. Pismo sarajevskog kadije Abdunebija. Original iz 1041/1631. godine.

B XIV, № 115, 1—15. Pisma skadarskih paša, muselima, kadija i emina iz XVIII stoljeća, složena su bez hronološkog reda; mnoga su bez datuma.

B XIV, № 116, 1—35. Pisma iz Skadra Dubrovačkoj Republici. Prevodi na srpskohrvatskom i italijanskom jeziku; XVIII i XIX stoljeće.

B XV, № [117], 1—36. Pisma Republike skadarskom paši na srpskohrvatskom i italijanskom jeziku; XVIII i XIX stoljeće.

Na omotu nema broja, ali će svakako biti br. 117.

B XV, № 118, 1. Pismo iz Smirne (Izmir). Italijanski prevod.

B XV, № 119, 1—5. Tri pisma turskim vlastima u Sofiji, jedno u Ulcinj i jedno bosanskom beglerbegu.

B XV, № 120, 1. Pismo nazira Hadži Duraka. Original na turskom.

B XV, № 121, 1. Srpskohrvatski prevod pisma Omer-bega, nazira. Splita.

B XV, № 122, 1. Pismo nekog Nuha iz Taslidže. Original; nedatirano. Na starom omotu stoji međutim: *Pascia di Spuz (Orig. e trad.)*.

B XV, № 123, 1—18. Pisma stonskih emina, osim br. 7 (pismo kadije Ljubinja), br. 14 (pismo nekog Vlahe sultanu) i br. 17. (pismo bosanskog defterdara). Originali turski, iz XVIII stoljeća (osim br. 5 iz 1694. godine).

B XV, № 124, 1—16. Pisma stonskih emina i drugih vlasti. Originali, jedan na turskom (br. 7), a ostali na srpskohrvatskom jeziku.

B XV, № 125. Pisma stolačkih kapetana, kadija i drugih vlasti (br. 25: pismo mutesarifa Skadra iz 1786. godine), većinom na turskom i neka na srpskohrvatskom jeziku; XVIII i XIX stoljeće.

B XV, № 126, 1—174. Srpskohrvatski i italijanski prevodi pisama: iz Stoca; druga polovina XVIII stoljeća.

B XV, № 127, 1—95. Pisma trebinjskih kapetana, muhafiza i drugih vlasti. Turski originali iz XVIII i XIX stoljeća. Mnoga nisu datirana, a složena su bez hronološkog reda.

B XVI, № 128, 1—96. Pisma kliških mutesarifa, muselima, kapetana, i drugih aga trebinjskih. Druga polovina XVIII stoljeća; mnoga nemaju datuma. Originali i nekoliko prevoda.

B XVII, № 129, 1—69. Pisma trebinjskih mirmirana, muhafiza, kapetana, muselima i aga; kadija Ljubinja i kapetana Stoca. XVIII i XIX stoljeće. Turski originali.

B XVII, № 130, 1—96. Pisma na turskom kao i prethodna, mnoga nemaju datuma, a složena su bez hronološkog reda.

B XVIII, № 131, 1—343. Pisma iz Trebinja i nekih drugih mjesta iz XVIII stoljeća. Prevodi na našem i manjim dijelom na talijanskom jeziku.

B XVIII, № 132, 1—326. Pisma upućena kapetanima i agama Trebinja i njihova pisma raznim ličnostima. Prevodi; srpskohrvatski i italijanski.

B XIX, № 133, 1—8. Pisma ljubinjanskog kadije i dubrovačkog emina, zatim jedno pismo iz Travnik i jedno iz Tripolisa; XVIII stoljeće. Originali i jedan srpskohrvatski prevod.

B XIX, № 134. Jedno pismo na arapskom jeziku od nekog Mehmeda ibn Ahmeda velikom veziru iz 1783. godine.

Izdao ga je B. Korkut, n. d. sv. 1, br. 13, str. 55—59.

B XIX, № 135, 1—3. Pisma Hadži-bega Rizvanbegovića iz Hutova. Prevodi. Br. 2 iz 1806. godine, a ostala dva nisu datirana.

B XIX, № 136, 1—2. Pisma paša iz Vidina. Prevodi. Nisu datirani.

B XIX, № 137, 1—35. Pisma zborničkog mutesarifa na turskom jeziku iz XVIII stoljeća.

B XIX, № 138, 1—8. Prevodi pisama zborničkog mutesarifa iz XVIII stoljeća, upućenih Dubrovačkoj Republici i obratno.

B XIX, № 139, 1. Pismo Mahmud-paše, beglerbega anadolskog; talijanski prevod.

B XIX, № 140, 1—5. Pisma rumelijskog valije iz XVIII i XIX stoljeća.

B XIX, № 141, 1—4. Pisma rumelijskih paša (br. 2 pismo trgovaca Kandije sultanu). Prevodi, XVIII stoljeće.

B XIX, № 142, 1—18. Talijanski i neki srpskohrvatski prevodi pisama raznih paša iz XVIII stoljeća.

B XX, № 143, 1—64. Pisma raznih turskih vlasti na talijanskom jeziku iz XVI do XIX stoljeća bez hronološkog reda; mnoga su nedatirana.

B XX, № 144, 1—10. Pisma raznih turskih vlasti Dubrovačkoj Republici ili njihova međusobna prepiska na turskom i jedno na našem jeziku iz XVI i kasnijih stoljeća. Samo su dva datirana.

B XX, № 145, 1—90. Pisma i drugi akti turskih vlasti iz Mostara, Trebinja, Sarajeva, Ljubinja, Herceg-Novog itd. na turskom sa dva do tri pisma na srpskohrvatskom jeziku od 995/1586. do 1221/1806. godine. Neka nisu datirana, a najviše ovih pisama upućeno je iz Trebinja.

B XX, № 146, 1—119. Prevodi pisama raznih turskih vlasti i činovnika Dubrovačkoj Republici na srpskohrvatskom i italijanskom jeziku iz XVII do XIX stoljeća.

B XX, № 147, 1. Tužba nekog Nurudin-bega protiv krijumčara voskom da neće da plaćaju carinu, iz 1764. godine, srpskohrvatski.

B XX, № 148, 1—100. Pisma i minute iz Dubrovnika raznim turskim vlastima i osobama na srpskohrvatskom i italijanskom jeziku; XVIII i XIX stoljeće.

Sekcija C

Ova sekcija sadrži jedanaest svežnjeva dokumenata koji su podijeljeni po vrstama u nekoliko grupa: bujuruldije bosanskih beglerbegova i hercegovačkih sandžakbegova, ilami, arzi i hudžeti raznih kadija i fetve raznih muftija.

C I, № 1, 1—9. Bujuruldije bosanskih paša i neki drugi akti. Turski originali od 949/1542. do 1203/1788. i jedan prevod.

C I, № 2, 1—23. Bujuruldije bosanskih paša i hercegovačkih sandžakbegova raznim turskim činovnicima. Br. 18 Dubrovačkoj Republici, br. 22 pismo Republike sultanu; Originali na turskom od 1078/1667. do 1195/1780. bez hronološkog reda. Tu ima i nekoliko prevoda.

C I, № 3, 1—37. Pisma i bujuruldije većinom iz XVIII stoljeća. Prevodi na našem i italijanskom jeziku.

C I, № 4, 1—25. Ilami ljubinskih i drugih kadija na turskom i neki na našem jeziku od 1179/1765. do 1220/1805. bez hronološkog reda.

C I, № 5, 1—22. Prevodi ilama iz prethodne grupe.

C I, № 6, 1—25. Bujuruldije bosanskih paša i hercegovačkih sandžakbegova na turskom jeziku i nekoliko srpskohrvatskih i italijanskih prevoda raznim turskim organima od 1073/1662. do 1200/1785. godine; složeni su bez hronološkog reda.

C II, № 6 (a), 1—63. Akti i pisma bosanskih paša, hercegovačkih sandžakbegova, kadija i drugih organa vlasti. Originali na turskom jeziku od 1000/1591. do 1211/1796. i nešto prevoda na srpskohrvatskom bez hronološkog reda. Neki su nedatirani.

C II, № 7, 1—135. Arzi, mahzari, bujuruldije, hudžeti i drugi akti kao i pisma Dubrovačke Republike i poklisara sultanu i pisma drugih ličnosti iz XVII i XVIII stoljeća; prevodi i nekoliko originala.

C II, № 8, 1—111. Hudžeti, sidžili, temesuci, tezkire, prepisi fermana i pisma raznih kadija iz Hercegovine i drugih oblasti od XVI do XVIII stoljeća bez hronološkog reda. Originali i nešto prevoda.

C II, № 9, 1—11. Akti (hudžeti) kadija Ljubinja, Herceg-Novog, Mostara, te pisma kapetana Stoca i drugih ličnosti iz XVI do XVIII stoljeća.

C III, № 10, 1—72. Fetve raznih muftija i akti raznih kadija, dvije predstave sultanu i tri pisma Dubrovačkoj Republici. Originali i prevodi srpskohrvatski i italijanski iz XVII stoljeća. Mnoga nisu datirana.

C III, № 11, 1—12. Fetve raznih muftija i akti nekih paša i kadija iz XVII i XVIII stoljeća. Nisu svi datirani. Originali i nekoliko prevoda, talijanski i srpskohrvatski.

Sekcija D

U ovoj sekciji nalazi se osam svežnjeva dokumenata jednim dijelom u originalu na turskom i arapskom jeziku, a drugim u prevodu na italijanskom ili srpskohrvatskom jeziku. Dokumenti sadrže prepisku Dubrovačke Republike sa Alžirom, Marokom, Tunisom, Tripolisom i Egiptom.

D I, № 1, 1—23. Originalna turska pisma i dva italijanska prevoda osmansko-turskih namjesnika u Tripolisu iz XVIII i XIX stoljeća.

D I, № 2, 1—10. Talijanski prevodi nekih od prethodnih pisama.

D I, № 3, 1—4. Talijanski i srpskohrvatski prevodi turskih pisama turskim mirimiranima u Tunisu i jedno (br. 3) pismo tuniskog paše Dubrovačkoj Republici, od 1789. do 1804. godine.

D I, № 4, 1—6. Pisma mirimirana Tunisa Dubrovačkoj Republici; br. 6 sultanu, br. 3 arz emina dubrovačke skele, XVIII i XIX stoljeće. Pet turskih originala i jedan prevod na srpskohrvatskom jeziku.

D I, № 5, 1—13. Pisma turskih namjesnika u Alžiru Dubrovačkoj Republici, sultanu i drugim ličnostima. Originali od 1172/1758. do 1211/1796. godine.

D I, № 6, 1—13. Talijanski prevodi pisama alžirskih, tuniskih i tripolskih begova kao i pisma carigradskih kajmekama alžirskim begovima od 1759. do 1790. godine.

D I, № 7, 1—6. Pisma marokanskih sultana i drugih vlasti. Originali na arapskom jeziku s kraja XVIII stoljeća i jedan zvanični turski prevod arapskog originala (br. 6).

D I, № 8, 1—19. *Arabica*. Pisma na arapskom jeziku iz Alžira, Tunisa, Tripolisa i Egipta od 1134/1721. do 1210/1795. samo je jedno s početka XVI stoljeća.

U ovoj sekciji nalazi se još i registar sa dva dokumenta na kojem nije stavljena oznaka koja bi trebalo da je

D I, № 9, 1—2. Pismo sina kralja Maroka Dubrovačkoj Republici i pismo zastupnika sultana Sida koje se tiče nekog kapetana Gasilosa iz godine 1779.

Sekcija E

Ova sekcija sastoji se od 31 svežnja raznovrsnih dokumenata o odnosima Dubrovačke Republike i njenih građana sa turskim vlastima. Tu su uvrštena i dva-tri pisma na jermenskom i hebrejskom jeziku.

E I, № 1, 1—129. Pisma, komisije, mjenice, priznanice, postavljenja, tužbe, izvještaji i drugi akti raznih poslodavaca Dubrovačke Republike i nekih drugih ličnosti upućenih Dubrovačkoj Republici i turskim činovnicima iz raznih krajeva: Carigrada, Alžira, Rima, Beča itd. Originali i prevodi na talijanskom jeziku od 1502. do 1799. godine. Nisu sva datirana niti indicirana.

E I, № 2, 1—50. Razna pisma Dubrovačkoj Republici, koja ne dolaze od strane Turaka osim br. 42, 47 i 49. Prevodi, većinom iz 1630—1807. godine.

E I, № 3, 1—25. Pisma emina dubrovačke skele i drugi akti u vezi sa dubrovačkom skelom i dr. Turski originali iz XVII i XVIII stoljeća i prevodi srpskohrvatski i nešto talijanski.

E I, № 4, 1—23. Dokumenti koji se odnose na dubrovačku skelu i razni drugi dokumenti. Prevodi, uglavnom iz XVIII stoljeća.

E I, № 5, 1—8. Akti raznih turskih vlasti od 1198/1783. do 1214/1799. Svi su datirani. Originali i tri talijanska prevoda.

Na starom omotu piše:

Sanita, turski i srpskohrvatski. Napominjem da se tu ne nalaze srpskohrvatski prevodi nego samo turski originali i italijanski prevodi.

E I, № 6, 1—11. Razna pisma i drugi akti na turskom jeziku u vezi sa carinama i skelama, upućeni Dubrovačkoj Republici, sultanu i drugim ličnostima iz XVII i XVIII stoljeća.

Na starom omotu piše:

Privilegi e lettere il dazio (= Pisma koja se odnose na carine).

E I, № 7. Razni dokumenti spremljeni u tri omota pod naslovom *Diversa*. Prva dva omota su ispuštena i nisu registrovana. Treći omot sadrži deset pisama iz XVII i XVIII stoljeća.

Tu spadaju još:

1—86. Računi i aboci dubrovačkih poklisara iz XVII i XVIII stoljeća.

E II, № 8, 1—6. Pisma raznih turskih vlasti iz Hercegovine od XVI do XVIII stoljeća. Dva originala i 3 srpskohrvatska prevoda. Broj 6 je zapisnik na italijanskom o saslušanju trojice seljaka iz Konavala 25. VII 1762. godine.

Na starom omotu piše: *Montenegro (orig. e trad.), diversa*.

E II, № 9, 1—2. Dva dokumenta na ruskom (pet lista). Na omotu stoji: *Lettera di Russia*.

E II, № 10. *Un trattato sul regno di Bossina* (Rasprava o kraljevini Bosni) 4 lista. Ovi dokumenti i njihovi omoti bili su zagubljeni pa su pronađeni 8. I 1958. godine. Ovdje su notirani na osnovu pismenog obavještenja dr. V. Foretića.

E II, № 11, 1—60. Pisma koja se odnose na pitanje tursko-dubrovačke granice u Primorju i dubrovačke skele te razni drugi akti kao što su hudžeti, ilami, carske zapovjedi, prevodi fermana i sl. Šest pisama je na turskom, a ostala su na italijanskom i srpskohrvatskom jeziku.

Na starom omotu stoji: *Lettere concern. il confine nel Primorje*.

E II, № 12. Dokumenti iz ovog svežnja bili su zagubljeni. Zato su Perović i Efendić označili da taj svežanj ne postoji pa ga nisu ni registrovali. Pronašao ih je dr Foretić i označio ovako:

Traduzione delle capitulazione fra gli stati generali D' Olanda ed il Gran Sigrone.

E II, № 13. Jedna tezkera kadije Galate od 29. IV 984/1576. godine.

Na starom omotu stoji: *Uscochi*.

E II, № 14, 1—36. Tu se nalaze tri turska dokumenta od kojih su dva iz XVI i jedan iz XVIII stoljeća. Ostalo su prevodi ilama, hudžeta, tezkera, ugovora, pisama i čestitki raznih paša, begova i drugih činovnika na našem i talijanskom jeziku većinom iz XVI stoljeća.

Na starom omotu stoji: *Atti rignardanti alla causa di Cunelachi, orig. e trad.*

E II, № 15. *Atti rignardanti alla causa di Cunelachi, orig. e trad.*

E II, № 15. *Atti concernenti la compagnia di Matteo Androvich*. Ovaj svežanj je također bio zagubljen, pa ga je pronašao dr Foretić.

E II, № 16, 1—5. Četiri akta na turskom jeziku i jedan na srpskohrvatskom koji se odnose na nekog Dimitrija, turskog podanika iz Jedrena iz godine 1153—5/1740—2.

E II, № 17. Dvije novčane priznanice na jermenskom jeziku i dvije priznanice na hebrejskom sa srpskohrvatskim prevodom i jedno italijanski, originali iz XVIII stoljeća.

E II, № 18, 1—5. *Judaica*. Pet originalnih pisama na hebrejskom jeziku sa srpskohrvatskim prevodom.

E II, № 19, 1—5. Pet turskih pisama kapetana Stoca, emina dubrovačke skele i jedno od nekog Ibrahima iz Skadra upućena Dubrovačkoj Republici na turskom od kojih su dva iz XVI, a tri iz XVIII stoljeća.

E II, № 20, 1—85. Pisma raznih turskih činovnika i vlasti od XVI do XIX stoljeća na turskom jeziku i nešto prevoda italijanski i srpskohrvatski bez hronološkog reda; neka nisu datirana.

Na starom omotu stoji: *Privata, turski originali i prevodi*, 1—91.

E III, № 21, 1—79. Pisma turskih vlasti: paša, begova, kadija, muftija, emina dubrovačke skele, dizdara, nazira i dr. Dubrovačkoj Republici i privatnim licima na turskom jeziku od 925/1519. do 1216/1801. i nekoliko prevoda.

Na starom omotu piše: *Miscellanea-Privata, orig. e trad.*

E III, № 22, 1—230. Razna pisma koja u većini slučajeva nisu u vezi sa Turskom ili se indirektno odnose na Tursku. To je uglavnom prepiska raznih pomoraca, dubrovačkih trgovaca i drugih ličnosti s Malim vijećem. Tu se nalaze mnoge potvrde, priznanice, punomoći, propusnice, izvještaji, obavještenja s turskog područja i akti o pitanju plovidbe.

Br. 89 izvještaj nekog Dobroje o Kara Đorđu u kome kaže da Karađorđe ima 60 topova i 8000 vojnika itd. Mnoga nisu datirana, potiču iz XVI do XIX stoljeća.

Na starom omotu stoji: *Turchia. Diversa e privata (trad.)*.

E III, № 23, 1—56. Potvrde, tužbe, kupoprodajni ugovori, obavještenja i pisma raznih turskih ličnosti Dubrovačkoj Republici ili obratno. Prevodi srpskohrvatski i italijanski i nekoliko originala iz XVII i XVIII stoljeća; mnoga nisu datirana.

Na omotu stoji: *Turchia, Diversa e privata, trad.*

E III, № 24—26. Dokumenti koji su se nalazili u svežnjevima E 24, E 25 i E 26 predstavljaju stare ćirilске dokumente iz serije Acta turcarum koje su izdali Č. Truhelka, K. Kovač i Lj. Stojanović. Njihov stari raspored je poremećen i sada se čuvaju u posebnoj kutiji složeni prema navedenim izdanjima.

E III, № 27, 1—17. Originalna pisma raznih turskih vlasti iz Hercegovine i nekih drugih lica upućena Malom vijeću ili Porti na srpskohrvatskom jeziku pisana latinicom, a neka ćirilicom iz XVIII stoljeća. Ovdje je kasnije dodato još 7 pisama na turskom i 2 na srpskohrvatskom.

E IV, № 28, 1—12. Pisma na italijanskom jeziku iz XVI i XVIII stoljeća, većinom iz Albanije.

E IV, № 29. *Lettere diverse greche con caratteri grechi*, ali ih nisam vidio i ne zna se koliko ih ima.

E IV, № 30, 1—6. Pet pisama Republike Porti, velikom veziru i namjesnicima Tripolisa, Alžira, Tunisa i Moreje na turskom i jedno na italijanskom od dubrovačkog konzula Porti; XVIII stoljeće. Nisu sva datirana.

E IV, № 31, 1—13. *Traduzioni in lingua turchescha scritti con caratteri latini*. Tu se nalaze četiri pisma bez adrese i potpisa, 8 fermana u latiničnoj transkripciji od 1056/1646. do 1082/1671. i jedno pismo sultanu, na turskom. Dokumenti br. 5 i br. 8 imaju srpskohrvatske prevode.

II — ACTA TURCARUM I—XC

Ova grupa turskih dokumenata Dubrovačkog arhiva sadrži 4.065 brojeva dokumenata koji su složeni u svežnjeve (po 50 komada) i uloženi u 90 fascikula koje su označene rimskim brojevima od I do XC. Ovi dokumenti imaju poseban sumaran inventar koji je zasnovan na istim principima po kojima je sređena i popisana prethodna grupa. Dokumenti u ovoj grupi sastoje se iz ovih vrsta akata.

Pisma bosanskih namjesnika od XVI do XIX stoljeća (od br. 1 do br. 416), mnoga nisu datirana.

Pisma ćehaja i kajmakama bosanskih paša (od br. 417 do br. 528).

Pisma bosanskih defterdara (od br. 529 do br. 748).

Pisma hercegovačkih sandžakbegova (od br. 749 do br. 756).

Razni dokumenti koji nisu razvrstani po kancelarijama kao dotle, nego su popisani bez ikakvog reda (od br. 757 do br. 896).

Pisma hercegovačkih sandžakbegova (od br. 897 do br. 1101).

Akti raznih kadija iz Novog (od br. 1102 do br. 1167), Ljubinja (do 1270), Gabele (do br. 1289), Mostara (do 1303), Cernice (do 1318),

Nevesinja (do 1335), Sarajeva (do 1344), Foče sa Ulogom, naiba Stoca ili Stoca i Gabele (do 1357), Novog Pazara (do 1362), Beograda (do 1365), Prijepolja (do 1367), Valone (do 1376), Tašlidže (= Plevlja), Akhisara (Prusac), Banje Luke, Moreje, Užica (br. 1382 i 1383), Smirne itd. do br. 1454.

Pisma nazora Splita (od 1455 do 1468).

Pisma mutesarifa Klisa (od 1469 do 1519).

Pisma dizdara Novog (od 1520 do 1534).

Pisma kapetana i drugih aga Novog i Ulcinja (do 1649).

Pisma mutesarifa Skadra (do 1742).

Pisma raznih muteselimaa, ajana, kapetana i dr. (1743—1868).

Pisma glavara Trebinja (do 1869), i Valone (do 1876).

Pisma vel. vezira, njegovog čehaje i kajmekama (do 2034).

Različiti akti raznih vlasti od sultana do vojvoda, naročito hercegovačkih, sve do broja 3169. Tu se popis prekida, tako da nedostaje popis akata od br. 3170 do br. 4000.

Popis hudžeta raznih kadija od XVI do XIX stoljeća iz raznih gradova, naročito hercegovačkih (br. 4001 do br. 4301). Akti su popisani bez ikakvog reda.

Popis arza raznih kadija (br. 4302 do 4606).

Popis ilama raznih kadija (br. 4607 do br. 4687).

Popis bujuruldija bosanskih paša (br. 4688 do 4810).

Akti bosanskih paša raznim područnim organima (br. 4811 do br. 4895).

III — ACTA TURCARUM K

Ovu grupu turskih dokumenata Dubrovačkog arhiva sačinjavaju oni dokumenti koji su 1833. godine bili odneseni u Beč i 1920. godine povraćeni Jugoslaviji i smješteni u Srpskoj akademiji nauka u Beogradu odakle su za vrijeme drugog svjetskog rata bili ponovo odneseni u Beč i 1946. godine povraćeni Državnom arhivu u Dubrovniku. Tu se sada vode kao posebna skupina turskih dokumenata pod signaturom K i brojevima od 1 do 1110. Ova grupa dokumenata sastoji se od 1110 akata, većinom fermanskih turskih sultana iz XV, XVI i XVII stoljeća. Oni imaju zaseban fotokopirani inventar u kome su popisani uglavnom hronološkim redom.

IV — ACTA TURCARUM SAN

Cetvrtu grupu serije Acta turcarum Dubrovačkog arhiva sačinjava 57 turskih dokumenata koje je ovom arhivu vratila Srpska akademija nauka u Beogradu (pod br. 59 od 25. januara 1938. godine). Ti su dokumenti vjerovatno spadali u prethodnu grupu koja je povraćena iz Beča 1920. godine i zadržana u Srpskoj akademiji. U toj grupi nalazi se 56 carskih fermanskih koji potiču od 18. I 863/1458. do 17. XI 915/1509. godine i još jednog mlađeg dokumenta (broj 9). Ovi dokumenti vode se u Dubrovačkom arhivu pod oznakom SAN (Srpska akademija nauka). Njihov popis izradio je F. Efendić (5. IV 1938. godine) i priložio ga katalogu Acta turcarum A—E.

V — CARTE TURCHE

Tako se naziva skupina turskih dokumenata Dubrovačkog arhiva koji su 1836. godine bili odneseni u Zadar odakle su 1952. godine povraćeni Dubrovačkom arhivu. Oni su čuvani u Zadarskom arhivu bez ikakvog popisa i numeracije sve do 1950. godine kada ih je numerisao i žigom Zadarskog arhiva providio Dr Strugačić, činovnik Zadarskog arhiva. On je na poleđini svakog lista udario pečat Zadarskog arhiva; pojedine filce označio je rimskim brojkama od I do IX, a dokumente arapskim brojkama. Prevodi, transkripcije i omoti označeni su sa a), b) i c) uz broj odnosnog dokumenta.

U tom stanju ovi su dokumenti ostali do danas; ne postoji nikakav njihov popis pa se zato ovdje moramo ograničiti na sasvim sumaran prikaz tih dokumenata.

Filca I, br. 1—100 sadrži 94 originalna turska dokumenta na turskom, 2 na srpskohrvatskom ćirilicom (br. 62 i 65) i 2 na talijanskom (br. 43 i 59); ostalih jedanaest dokumenata su prevodi turskih originala. Dokument br. 61 predstavlja transkripciju ćirilskog akta br. 62. Dvanaest dokumenata imaju stare omote.

Filca II, br. 1—100 sadrži 98 turskih, 1 ćirilski (br. 64) i talijanski dokument, 13 prevoda, 13 omota i 1 prazan list.

Filca III, br. 1—100 sadrži 95 turskih dokumenata sa sedam prevoda i 6 ćirilskih dokumenata (br. 17, 40, 68a, 78, 85b i 96a) sa transkripcijom jednog ćirilskog dokumenta, 1 ceduljom na italijanskom i 38 starih omota.

Filca IV, br. 1—100 sadrži 101 turski dokument sa 9 prevoda, 2 ćiriljska (24/1, 50/1), 2 talijanska, 1 hebrejski dokument (57), 25 omota i 1 čuperak kose (br. 31/1 87 dokument br. 31/2).

Filca V, br. 1—71 sadrži 61 turski dokument sa 22 prevoda i 27 starih omota, 1 ćirilski (br. 50), 1 talijansko-turski (53), 2 talijanska, 14 francuskih i 2 njemačka. U ovom svežnju nalazilo se još dokumenata (od br. 70, 72 do 133) koji su zadržani u Zadru, »Jer ne spadaju ovamo«.

Filca VI, br. 1—81 sadrži 58 dokumenata na turskom sa nekoliko prevoda i 2 na srpskohrvatskom jeziku ćirilicom (br. 44 i 74) i 18 starih omota.

Filca VII, br. 1—103 sadrži 85 originala na turskom sa 3 prevoda, jednom ceduljom na italijanskom i 14 starih omota.

Filca VIII, br. 1—151, sadrži 116 originalnih dokumenata na turskom, 2 na srpskohrvatskom ćirilicom (br. 43 i 55), 2 šifrovana dokumenta (br. 101, 102), 10 dokumenata na talijanskom, 10 prevoda i 11 starih omota.

Filca IX, br. 1—71, sadrži 52 turska i jedan ćirilski dokument (br. 61), 1 prevod, 1 fragmenat prevoda i 17 omota.

Prilikom povratka ovih dokumenata iz Zadra u Dubrovnik je donešeno još 13 dokumenata na turskom sa 5 prevoda (od kojih 1 sa omotom) i 1 srpskohrvatski pisan ćirilicom (u svemu 23 lista). Oni su izdvojeni iz filce 108 zadarskog dragomanskog arhiva u kojoj nisu bili signirani novim signaturama Zadarskog arhiva kao prethodni, a za koje se sasvim tačno utvrdilo da pripadaju Dubrovačkom arhivu.

Prema tome, iz Zadra je tom prilikom vraćeno: 772 turskih, 18 ćirilskih, 20 talijanskih, 1 hebrejski, 14 francuskih, 2 njemačka, 2 šifrovana dokumenta, 2 transkripcije ćirilskih dokumenata i 84 prevoda. Svega 915 dokumenata. Prema tome današnji broj, stanje i uređenje ove grupe turskih dokumenata Dubrovačkog arhiva izgleda nešto drukčije nego što je ono iskazano u navedenom reversu iz 1836. godine.

* * *

Posebnu manju grupu turskih dokumenata predstavljaju dokumenti iz tzv. *Mase Negrini* koje je Arhiv dobio od Naučne biblioteke u Dubrovniku; i ovi dokumenti organski pripadaju Dubrovačkom arhivu iz koga su nekako dospjeli u spomenutu biblioteku. Oni još nisu sređeni niti uvršteni u odgovarajuće svežnjeve *Acta turcarum*.

ZUSAMMENFASSUNG

TÜRKISCHE URKUNDEN IM STAATSARCHIV IN DUBROVNIK

Dank ihren lebhaften und intensiven politischen Beziehungen mit dem Osten und Westen hat die Republik Dubrovnik ein reiches Archiv hinterlassen, das sich durchs Alter, Wert und die Mannigfaltigkeit des Materials unter den alten jugoslawischen Archiven besonders hervorhebt. In diesem Archiv nimmt neben italienischen, lateinischen, serbokroatischen und anderen Schriften eine reiche Sammlung verschiedener osmanisch-türkischer Dokumente eine besondere Stellung ein. Sie enthält ungefähr 12.000 Urkunden und Briefe aus dem XV. bis zum XIX. Jahrhundert in osmanisch-türkischer, serbokroatischer, arabischer und einige in hebräischer, griechischer und armenischer Sprache. Die älteste, in diesem Archiv von den Türken gegebene Urkunde stammt aus 1430. Die geschäftlichen Beziehungen der Dubrovniker mit den Türken haben gegen Ende des XIV. Jahrhunderts begonnen und haben bis zum Untergang der Republik des St. Blasius gedauert. Während dieser Zeit haben die Dubrovniker dauernde geschäftlich-diplomatische Beziehungen mit der türkischen Zentralregierung und ihren Vertretern in den Balkanprovinzen. Durch diese Beziehungen ist eine reiche Sammlung türkisch-Dubrovniker Korrespondenz entstanden, die in einer »Türkischen Kanzlei« oder »Türkischem Sekretariat« gesammelt, geordnet und bewahrt wurde. Hier wurde alles, was aus der Türkei und überhaupt aus den islamitischen Ländern kam, ohne Rücksicht auf Sprache und Schrift, bis heute aufbewahrt und befindet sich im Staatsarchiv in Dubrovnik. Der Autor beschreibt in dieser Abhandlung, vor allem die Geschichte der türkischen Dokumente des Dubrovniker Archivs, ihr Einordnen und Inventieren, ihre Beschädigung und den heutigen Zustand.

Die türkischen Dokumente im Staatsarchiv in Dubrovnik gehören zu der fünfundsiebzigsten Serie des gesamten Fonds dieses Archivs. Innerhalb dieser Serie sind sie in einige Gruppen geteilt. Die reichste und die wichtigste Gruppe stellen die Dokumente unter der Signatur *Acta Turcarum* dar. Das sind diejenigen türkischen Dokumente, die nicht nach Wien, Zadar und Beograd geschafft worden sind, die aber, wahrscheinlich, durch manche Umsiedlungen des Archivs der alten

Republik in zwei Gruppen geteilt und in abgesonderte Inventarbücher von Fehim Efendić eingetragen sind. Die übrigen Gruppen stellen jene Dokumente dar, die aus Dubrovnik verschleppt und später zurückgebracht und in diesem Zustand im Archiv behalten worden sind. Heute sind alle türkischen Dokumente dieses Archivs in folgende Gruppen geteilt:

I. ACTA TURCARUM A—E. — Das ist die grösste und bestgeordnete Gruppe türkischer Dokumente in diesem Archiv. Sie ist in fünf Sektionen geteilt und mit den Grossbuchstaben von A bis E bezeichnet. Die Sektionen sind in kleinere Dokumentengruppen geteilt, die in Faszikel eingelegt sind. Diese Faszikel sind mit römischen Ziffern bezeichnet. In jedem Faszikel befinden sich ein oder mehrere kleinere Dokumentenbündel. In jedes Bündel ist eine grössere oder kleinere Zahl von Dokumenten eingelegt. Jedes Dokument hat seine Sektion-, Bündel- und Ordnungszahlbezeichnung. Die Einteilung der Dokumente basiert auf der Art der Dokumente, beziehungsweise der Ämter, die sie ausgegeben haben. Diese Einteilung ist aber nicht konsequent durchgeführt. Diese Gruppe besteht heute aus ungefähr 8.470 Dokumente.

II. ACTA TURCARUM I—XC. — So wird die zweite Gruppe der türkischen Dokumente im Dubrovniker Archiv bezeichnet. Sie umfasst 4.065 Dokumente, die in 90, mit römischen Ziffern von I bis XC bezeichneten Faszikeln, eingelegt sind. Sie wurden geordnet und in ein eigenes Inventarbuch von Fehim Efendić eingetragen, nach denselben Prinzipien wie die vorige Gruppe. Das ist aber noch weniger konsequent durchgeführt als in der vorhererwähnten Gruppe.

III. ACTA TURCARUM K. — Das ist die dritte Gruppe der türkischen Dokumente des Dubrovniker Archivs. Sie besteht aus 1.110 Akten, grösstenteils Erlasse (Ferman) türkischer Sultane vom XV. bis zum XVII Jahrhundert, die 1818 nach Wien geschafft und erst 1920 Jugoslawien zurückgegeben und in der Serbischen Akademie der Wissenschaften (Srpska akademija nauka) in Beograd aufbewahrt worden sind. Während des Zweiten Weltkriegs wurden sie wieder nach Wien fortgebracht und 1946 dem Staatsarchiv in Dubrovnik zurückgegeben, wo sie heute als eine abgetrennte Gruppe der Dokumente unter der Signatur K und den Nummern von 1 bis 1.110 geführt werden. Sie haben ein eigenes Inventarbuch, in das sie grösstenteils chronologisch eingetragen sind.

IV. ACTA TURCARUM SAN. — Das ist eine kleinere Gruppe aus 57 türkischen Dokumenten von 1458 bis 1509, die sich bis 1938 in der Serbischen Akademie der Wissenschaften (Srpska akademija nauka) befanden, und in diesem Jahr dem Dubrovniker Archiv überreicht wurden, wo sie als eine abgetrennte Gruppe unter der Signatur SAN geführt werden. Efendić hat ein Verzeichnis dieser Dokumente gemacht und es dem Katalog der Hauptgruppe der Acta turcarum beigelegt.

V. CARTE TURCHE. — So wird eine Gruppe der türkischen Dokumente des Dubrovniker Archivs bezeichnet, die 1836 nach Zadar

fortgebracht und 1952 dem Dubrovniker Archiv zurückgegeben wurden. Sie wurden aus Dubrovnik in 19 Faszikeln, in denen sich 860 türkischer Dokumente befanden, weggebracht, diese wurden in Zadar in 9 Bündel umgepackt und so bis 1950 bewahrt, als sie von Dr. Strgačić nummeriert und mit dem Stempel des Archivs von Zadar versehen wurden. Diese Dokumente sind in diesem Zustand geblieben, auch als sie nach Dubrovnik zurückgebracht wurden. Es besteht kein Verzeichnis derselben, und deshalb sind sie auch hier summarisch dargestellt.

VI. — Eine kleinere Einzelgruppe der türkischen Dokumente stellen die Dokumente aus der sogenannten Mase Negrini dar, die das Archiv von der Wissenschaftlichen Bibliothek in Dubrovnik erhalten hat; auch diese Dokumente gehören organisch zum Dubrovniker Archiv, aus dem sie irgendwie in die genannte Bibliothek gelangt sind. Sie sind noch immer weder eingeordnet noch in die entsprechenden Bündel der Acta Turcarum eingetragen.